Jadwiga Kaulfürstowa:

Działania Ośrodka Językowego WITAJ dotyczące zachowania i popularyzacji języka serbołużyckiego

„Każdy człowiek ma prawo do oświaty“ głosi artykuł 26 Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka. Ochrona mniejszości narodowych i praw osób należących do tych mniejszosci jako część podstawowych praw człowieka gwarantuje autochtonicznym mniejszościom narodowym prawo do oświaty, szkół i pobierania nauki we własnym języku ojczystym. Jest jedym z podstawowych praw zawartych w *Karcie praw autochtonicznych, narodowych mniejszosci lub grup etnicznych w Europie*.[1] *Prawo do oświaty autochtonicznych narodowych mniejszości lub grup etnicznych w Europie* traktuje edukację jako esencjalny składnik ochrony i wspierania mniejszości narodowych a właściwe kształcenie mniejszości jako istotny jej zakres.[2] Jest rzeczą zrozumiałą, że chodzi tu o proces kształcenia ustawicznego w ciągu całego życia, który obejmuje edukację wczesnodziecięcą, przedszkolną, szkolną stopnia podstawowego, średniego, gimnazjalnego, kształcenie i doskonalenie zawodowe, dokształcanie, kształcenie dorosłych jak również kształcenie typu nieformalnego. Praca ta odpowiada na pytanie jak dalece aktywność i wytwory Ośrodka Językowego WITAJ w Budziszynie i Chociebużu odpowiadają międzynarodowo ustalonym zasadom kształcenia mniejszości narodowych i jaki to ma wpływ na zachowanie i popularyzację języka serbołużyckiego.

[1] *Charta der autochthonen, nationalen Minderheiten/Volksgruppen in Europa*. Wyd. Föderalistische Union Europäischer Volksgruppen / Jugend Europäischer Volksgruppen. Bautzen/Budyšin 2006, s. 8.
[2] *Das Recht auf Bildung der autochthonen, nationalen Minderheiten/Volksgruppen in Europa*. Wyd. Föderalistische Union Europäischer Volksgruppen. Tallinn 2007, s. 7, 10.

Możliwości wczesnego, szkolnego i uniwersyteckiego nauczania w języku serbołużyckim

W placówkach wychowania przedszkolnego na terenie Górnych i Dolnych Łużyc kształci się[3] według tzw. modelu WITAJ[4] powyżej 1300 serbołużyckich i uczących się języka serbołużyckiego dzieci, gdzie wychowawczyni rozmawia ze wszystkimi dziećmi – tak z rodzin serbołużyckich jak i niemieckojęzycznych - wyłącznie w języku serbołużyckim. Jest to metoda imersji [*imergere* = zanurzyć się (w obcojęzycznym środowisku)] o międzynarodowym zasięgu, która sprawdziła się jako najbardziej efektywna forma wczesnej nauki języka obcego. Językowe kształcenie w przedszkolu stwarza, również dzieciom z rodzin niemieckojęzycznych, możliwości dalszego kształcenia w szkołach z językiem serbołużyckim.

W szkołach[5] podstawowych, średnich i gimnazjum - położonych w centrum obszaru zamieszkania Serbołużyczan na Łużycach Górnych, nauczanie przebiega według wzoru 2plus.[6] Poprzez zastosowanie języka serbołużyckiego jako wykładowego w nauczaniu różnych przedmiotów, dąży się do osiągnięcia serbołużycko-niemieckiej dwujęzyczności wszystkich uczniów. Podstawy do intensywnego opanowania języka w szkołach Dolnych Łużyc umożliwia bilingwalny program językowy WITAJ. [7]

Według koncepcji 2plus „język ojczysty plus dwa inne języki“ oraz programu WITAJ kształci się 1300 uczniów. Oprócz wymienionych modeli nauczania, w różnychch szkołach prowadzona jest nauka języka serbołużyckiego także metodą tradycyjną – jako języka obcego. Tym sposobem naukę języka pobiera 2700 dzieci i młodzieży.

Instytut Sorabistyki Uniwersytetu w Lipsku oferuje studia pedagogiczne w przedmiocie języka serbołużyckiego jak również filologiczne studia sorabistyki.

Jednak bezpośredniego wpływu na zawartość programów nauczania Serbołużyczanie nie mają.[8]

---

[3] Por.: Jadwiga Kaulfürstowa: *Statistika serbsce so kubłacych žłobikowych a pěstowarskich dźěći w Hornjej Łužicy*. W: Serbska šula 63 (2010) 2, s. 47–51.

[4] Zob. w zeszytach informacyjnych: *WITAJ. Sprachen können, das ist cool!* Budyšin, Rěčny centrum WITAJ 2006; *WITAJ*. Budyšin, Serbske šulske towarstwo 2009. Ogólny przegląd metod w serbołużyckiej edukacji w placówkach przedszkolnych podany jest na stronie internetowej http://www.recny-centrum-witaj.de/index.php/hsb/serbscina-w-pestowarni. Szczegółowe informacje w: *WITAJ-projekt w pěstowarnjach Hornjeje a srjedźneje Łužicy – mjezybilanca a zhladowanje do přichoda / Das WITAJ-Projekt in Kindertagesstätten im Freistaat Sachsen – Zwischenbilanz und Ausblick in die Zukunft*. Fachowa konferenca 20. septembra 2008 w Ćisku (= Dokumentacija; 5). Wyd. Jadwiga Kaulfürstowa. Budyšin, Rěčny centrum WITAJ 2008; *Das bilinguale Sprachprogramm WITAJ in der Kindertagesstätte und in der Schule in der Niederlausitz. Einblicke und Ausblicke* (= Dokumentacija; 4). Wyd. Madlena Norbergowa. Budyšin, Rěčny centrum WITAJ 2006; Jana Šołćina / Ludmila Budarjowa: *Nauka oraz nauczanie języka serbołużyckiego – ewaluacja koncepcji „Witaj“ i „2plus“*. W: Zeszyty Łużyckie 42 (2008), s. 41–74.

[5] Ogólny przegląd metod w serbołużyckiej edukacji w szkołach jest podany na stronie internetowej: www.recny-centrum-witaj.de/index.php/hsb/serbscina-w-suli.

[6] Olga Gazsi: *2plus. Schulartübergreifendes Konzept. Die zweisprachige sorbisch-deutsche Schule für allgemeinbildende Schulen im sorbischen Siedlungsgebiet*. Sächsisches Staatsinstitut für Bildung und Schulentwicklung 2005.

[7] Madlena Norberg: *WITAJ in Brandenburg. Stand und Weiterentwicklung eines erfolgreichen bilingualen Sprachprogramms*. Bautzen, WITAJ-Sprachzentrum 2010.

[8] Ustanowienie prawa do samodecydowania Łużyczan w kwestiach związanych z łużycką edukacją było już w roku 2007 jednym z głównych celów grupy inicjatyw *Nasze szkoły – szkoły dla życia*. Jednak do realizacji tego pomysłu wówczas nie doszło. Konkretne punkty tej inicjatywy zostały sformułowane w: *„Naše šule – šule za žiwjenje“. Informacija za staršich a dalšich zajimcow*. Wud. Iniciatiwna skupina „Naše šule – šule za žiwjenje“ pod nawodom Manuele Smolineje. Budyšin 2007, s. 18/19.

Powstanie Ośrodka Językowego WITAJ

W celu „zachowania, propagowania i wspierania jak również rozwijania języka górno- i dolnołużyckiego i tym samym do umocnienia świadomości narodowej“ [9] został założony w roku 2010 Ośrodek Językowy WITAJ (Rěčny centrum WITAJ- RCW). Doszło do tego na podstawie uchwały Rady Fundacji na rzecz Narodu Serbołużyckiego i wypracowania przez kierownictwo Związku Serbołużyczan Domowina w roku 2000 odpowiedniego statutu. Personalne obsadzenie nowej instytucji dokonało się dzięki ostąpienieniu przez pozostałe serbołużyckie organizacje swoich stanowisk pracy/etatów. W r. 2003 RCW przeszedł pod zarząd dachowej organizacji Serbołużyczan i stanowi od tamtej pory samodzielny odział Domowiny. Swoją główną siedzibę ma w Budziszynie zaś w Chociebuż (serb. Choćebuz) mieści się jej dolnołużycka placówka zamiejscowa. Instytucja dysponuje 27,5 stanowiskami pracy w następujących oddziałach – Rozwój Języka/Pedagogika, public relations i prace projektowe Dolne Łużyce, Marketing Językowy, prace projektowe Górne Łużyce, Internat Serbołużyckiego Gimnazjum Budziszyn i Dolnołużycki Internat Chociebuż. Przez dziewięć lat instytucją kierował Rafael Wowčer. We wrześniu 2009 r. przewodnictwo przejęła dr Beata Brězanowa. Działalność Ośrodka Językowego WITAJ i wszystkie związane z tym prace finansuje Fundacja na rzecz Narodu Serbołużyckiego za pomocą przyznawanych corocznie subwencji od Rządu Federalnego Niemiec, Wolnego Kraju Saksonii oraz Związkowego Kraju Brandenburgii.

Zakres działania Ośrodka Językowego WITAJ

Właściwe, na profesjonalnym poziomie nauczanie w języku rodzimym, zgodnie z przytoczonym na wstępie prawie do oświaty autochtonicznych mniejszości narodowych, jest centralnym zadaniem RCW w zakresie serbołużyckiego kształcenia dzieci i młodzieży. Nie jest to jednak bezpopśrednia, skierowana na przedszkola i szkoły praca pedagogiczna lecz pośrednia, ukierunkowana bardziej na opracowywanie materiałów dydaktycznych i pomocy naukowych jak również kształcenie o charakterze nieformalnym w postaci różnego rodzaju programów. Oprócz przedszkoli i szkół RCW zajmuje się też innymi, w miarę swoich możliwości, obszarami działania, jak kształcenie ustawiczne (przez całe życie) w serbołużyckim kontekście.[10]
Pojedyncze zakresy działalności zapewnione są tak na Górnych jak i Dolnych Łużycach.

[9] Zawodne wustawki za Rěčny centrum WITAJ, wudate wot Zwjazkoweho předsydstwa Domowiny na zakładźe wobzamknjenja rady Załožby za serbski lud z dnja 13.11.2000.
[10] Szczegółowy przegląd działalności RCW jest podany na www.recny-centrum-witaj.de a www.witaj-sprachzentrum.de.

Przygotowywanie materiałów naukowych i dydaktycznych na potrzeby placówek szkolnych

Ośrodek Językowy WITAJ gwarantuje opracowanie wszystkich pomocy szkolnych i dydaktycznych w językach górno- i dolnołużyckim, które znajdują zastosowanie w saksońskich i braniborskich szkołach w klasach 1–12 wzgl. 13. Co roku jest ich około 45. Chodzi tu głównie o podręczniki, zeszyty do ćwiczeń, wzgl. plansze, dydaktyczne podręczniki dla nauczycieli, słowniki i terminologe specjalistyczne, współczesne środki medialne ale także mniejsze pomoce jak serbołużyckie dzienniczki, czytelnicze legitymacje itd. Prawie 2/3 wydawanych tytułów powstaje we współpracy z Ludowym Wydawnictwem Domowina, które stara się także o ich odpowiednią dystrybucję. Pozostałą część materiałów Ośrodek Językowy WITAJ wydaje kosztem własnym.

Przeważnie rozchodzi się w przypadku naukowych i dydaktycznych materiałach o własny rozwój edukacyjny czyli: podręczniki, zeszyty do ćwiczeń na lekcjach serbołużyckiego (zróżnicowane pod względem poziomu wiedzy czyli dla uczniów ze znajomością języka rodzimego, dla uczących się języka serbołużyckiego jako obcego oraz dla tzw. chętnych), podręczniki do historii Serbołużyczan i muzyki, serbołużyckie słowniki oraz fachowe terminologie do przedmiotów niejęzykowych. Pomoce te RCW dostosowuje do wymagań edukacyjnych wynikających z programu nauczania. We współpracy z różnymi autorami – są to przede wszystkim byli oraz czynni zawodowo nauczyciele – powstają rękopisy, które do druku (layout stron) najczęściej przygotowuje pracownica ośrodka językowego.

Oprócz wyrabiania znaczących materiałów pomocowych RCW zajmuje się przekładami niemieckich wydań materiałów licencyjnych (podręczników i zeszytów do ćwiczeń) do przedmiotów takich jak: wiedza o środowisku przyrodniczym, matematyka, biologia, geografia itd., których dokonują profesjonalni tłumacze języka serbołużyckiego. Ostateczną korektę przeprowadza Ośrodek Językowy WITAJ. Poprzez obszerne prace redakcyjno-korektorskie specjalistycznych tekstów, współpracownicy RCW przyczyniają się w szerokiej mierze do rozwoju górno- i dolnołużyckiego języka. Dlatego też instytucja ta ma swoich przedstawicieli w Górnołużyckiej i Dolnołużyckiej Komisji Językowej.

Wydawanie czasopism pedagogicznych

Serbska šula (Serbołużycka Szkoła) to nazwa pedagogicznego kwartalnika dla nauczycieli i wychowawców, który publikuje artykuły w języku górnołużyckim, częściowo także w dolnołużyckim. To ukazujące się od ponad 63 lat czasopismo, zamieszcza naukowe jak również różnorodne artykuły o charakterze praktycznym, na tematy związane z pedagogiką, gdzie serbołużycki język oraz serbołużycka edukacja szkolna zajmuje czołowe miejsce.

Dla uczniów klas 1–8 przeznaczony jest górnołużycki *Płomjo* (Płomyk, rocznik 58) oraz dolnołużycki *Płomje* (rocznik 53). Oba te dziecięce czasopisma wydawane są podobnie; istotna część artykułów jest identyczna. Redakcje tych pisemek starają się uwzględniać różne poziomy zaawansowania językowego dzieci *w* różnym wieku, jak również ich zainteresowania. Za pomocą zabawnych historyjek i komiksów, informacyjnych artykułów z dziedziny nauk przyrodniczych i historii, z pomysłami na spędzanie wolnego czasu oraz najróżniejszymi zgadywankami i żartami, obie redakcje próbują promować czytelnictwo wśród dzieci.

Informacyjny zeszyt *Lutki* (Krasnoludki, rocznik 9) jest ukierunkowany na kształcenie dzieci w wieku przeszkolnym. Ukazuje się kwartalnie w trzech wydaniach – dla Łużyc Dolnych, Łużyc Górnych i dla wychowawczyń.

Odpowiednim adresatom jak rodzice, dzieci i wychowawczynie, podawane są fachowe artykuły i wskazówki odnośnie serbołużyckiego kształcenia, proste opowiadania, obrazki do kolorowania, pomysły dla majsterkowiczów albo eksperymentalne ćwiczenia jak również rady dotyczące zajęć językowych w grupach przedszkolnych.

Przygotowywanie materiałów dydaktycznych na potrzeby placówek przedszkolnych

Chociaż to nie należy do głównych zadań instytucji, RCW przygotowuje także, na potrzeby przedszkoli, materiały wspierające kształcenie językowe. Służą temu między innymi bogato ilustrowane książki i zeszyty, uwzględniające zdolności językowe uczących się serbołużyckiego dzieci. Niektóre pomoce zawierają krótkie przekłady z odpowiednią treścią przeznaczone dla niemieckich rodziców. Przewidzianym dla wychowawczyń materiałem są n.p. dwustronne książeczki: obrazki ilustrują fabułę opowiadanej historyjki a na ich tylnej stronie widnieje widoczny dla opowiadającej wychowawczyni tekst.

Język wspierany jest między innymi takim środkiem pomocowym jak Witko - kukiełka i maskotka programu WITAJ. Ten mały chłopczyk mówi wyłącznie po serbołużycku. Jako taki służy dzieciom w przedszkolach, oprócz wychowawczyni, jako pożyteczny łużyckojęzyczny partner. Opowiednia Witkowa piosenka jest ulubionym dziecięcym szlagierem.

Sposoby wspierania językowego w przedszkolach

RCW w miarę swoich możliwości próbuje też aktywnie wspierać serbołużyckie kształcenie językowe w przedszkolach. W Brandenburgii gdzie wychowawczynie najpierw same, na kursach serbołużyckiego, nabyły umiejętności językowych, brandenburski rząd realizuje przedwsięwzięcie pod nazwą *Efektywne przekazywanie języka serbołużyckiego w placówkach przedszkolnych.*

Polega to na tym, że posługujący się językiem ojczystym Serbołużyczanie odwiedzają przedszkola aby rozmawiać z dziećmi po serbołużycku. Podobne kroki przewidziane są w Saksonii, z pomocą młodych Serbołużyczan, którzy swoje wakacyjne prace wykonają w przedszkolach. Czasami też RWC organizuje wyjazdowe przedstawienia dla całodniowych placówek przedszkolnych, dostosowane do umiejętności językowych dzieci – na przykład w formie teatrzyku kukiełkowego z Witko w roli głównej.

Praca projektowa

Jak w *Prawie do edukacji autochtonicznych, narodowych mniejszości lub grup etnicznych w Europie*[11] sformułowano, oprócz wczesnodziecięcego i szkolnego kształcenia, kładzie się jednocześnie wagę na kształcenie nieformalne. Poprzez pozaszkolne czy pozaprzedszkolne projekty, RCW stwarza dzieciom i młodzieży przydatną serbołużycką przestrzeń. Z uwagi na to, że wjele uczących się języka serbołużyckiego dzieci, ma w prywatnym życiu słaby kontakt z językiem serbołużyckim, stworzono ofertę wakacyjna, w ramach której istnieje możliwość kontaktu – co istotne – z autentyczną mową serbołużycką. Wspierające język serbołużycki projekty, RCW przygotował dla wszystkich grup wiekowych – od szkolnych nowicjuszy aż do maturzystów. Jako przykład niech posłużą tutaj: konkursy czytelnicze, całonocne czytania, olimpiada języka serbołużyckiego, projekty teatralne i filmowe, językowe obozy oraz święto języka serbołużyckiego.

Praca z młodzieżą

Młodzież jest grupą wiekową, której każda narodowa mniejszść powinna poświęcać szczególną uwagę, bo jak wiadomo, jest to wiek kszatłtowania się osobistej (także narodowej) tożsamości człowieka. Nie bez przyczyny serbołużyckie przysłowie głosi: *Jak się młody nauczy, tak się stary zachowa.* Na Łużycach działają różne jednostki organizacyjne, które pielęgnują pracę z młodzieżą. Ośrodek językowy ma w tym przypadku najbliższe kontakty z Domowiną jak również z serbołużyckim młodzieżowym stowarzyszeniem PAWK (Pająk). Sam fakt, że ich pracownice pracują w pomieszczeniach RCW, mówi samo za siebie. Jeden z elementów pracy z młodzieżą Ośrodka Językowego WITAJ tworzy Dolnołużycki Internat w Chociebużu oraz Internat Serbołużyckiego Gimnazjum Budziszyn. RCW jako podmiot nie tylko nimi zarządza ale także prowadzi w nich odpowiednią pracę pedagogiczną. Serbołużycki personel pedagogiczny stara się o serbołużycki klimat w obu internatach i prowadzi najróżniejszego rodzaju projekty.

Oprócz tego, w ramach pracy z młodzieżą, RWC dba o pojedyncze stanowiska pracy: w średnich szkołach w Kulowje i Worklecach działa serbołużycka pracownica socjalna. W budziszyńskiej

[11] *Das Recht auf Bildung der autochthonen, nationalen Minderheiten/Volksgruppen in Europa*. Wyd. Föderalistische Union Europäischer Volksgruppen. Tallinn 2007, s. 8.

siedzibie RCW zapewnione jest od wielu lat kształcenie serbołużyckiej młodej osoby na pracownika biurowego- handlowca. Ponadto RCW gwarantuje co roku, na Górnych i Dolnych Łużycach, dwa miejsca w ramach Dobrowolnego Roku Socjalnego na polu kultury. Tym sposobem RCW próbuje wzbudzić zainteresowanie perspektywą zawodową w serbołużyckich instytucjach.

Praca z kształcącą się młodzieżą

Chociaż RCW nie jest podmiotem przedszkoli z całodniową opieką, stara się także promować zawód pedagoga w przedszkolach oraz innych placówkach edukacyjnych.

Uczniom i studentom umożliwia kontakty, oferuje pomoc w fachowych kwestiach, pośredniczy między nimi a podmiotami placówek przedszkolnych i organizuje specjalistyczne dokształcanie ukierunkowane na serbołużyckie kształcenie dzieci.

Dokształcanie

Także w obrębie kształcenia zawodowego RCW stara się o oferty. Niekiedy dokształcanie dotyczy serbołużyckich nauczycieli – szczególnie w związku z nowo wydanymi naukowymi i dydaktycznymi materiałami. W pierwszy rzędzie jednak dokształcania organizowane są dla opiekunek pracujących w żłobkach, przedszkolach i świetlicach. Serbołużyckie kształcenie pod względem tematycznym skupia się stale na specjalnym wspieraniu serbołużyckiego rozwoju dzieci. Na Dolnych Łużycach zapewnia się opiekunkom oprócz dydaktycznego dokształcania także właściwe kształcenie językowe.

Kursy językowe

W myśl koncepcji kształcenia integralnego i ustawicznego człowieka, Ośrodek Językowy WITAJ rozszerzył niedawno swoją działalność o zakres edukacji osób dorosłych: proponuje on teraz w różnych miejscach, językowe kursy serbołużyckiego, skierowane na potrzeby dorosłych, których dzieci uczą się języka serbołużyckiego w przedszkolu lub szkole. Kursy te zostały przygotowane w oparciu o *Wspólne Europejskie Ramy Referencyjne dla Kształcenia Języków Obcych.* Uczestnicy składają na koniec odpowiednie egzaminy.

Marketing językowy

Kursy językowe podlegają bez wątpienia językowemu marketingowi, którego głównym zadaniem jest stworzenie sposobów aby język serbołużycki w przestrzeni publicznej jak również w życiu prywatnym, stał się bardziej widoczny i społecznie akceptowalny.

Chodzi o to aby rozpropagować serbołużyckie kształcenie dzieci w przedszkolu i szkole, także działalność zawodową w serbołużyckim kulturalnym zakresie i umożliwić używanie języka serbołużyckiego w rzemieślniczych zawodach i przedsiębiorstwach, oraz prezentować (poprawny) język serbołużycki w miejscach publicznych – na drogowskazach, na publicznych obiektach albo w pismach służb publicznych. Paleta możliwości jest barwna i szeroka. Są tacy, którzy uważają, że RCW mógłby w tym przypadku występować o wiele ofensywniej. Pierwszy krok w tym kierunku jest przygotowywany w formie obszernej ankiety w metodzie *DELPHI* z przeznaczeniem dla całego obszaru serbołużyckiego

Praca naukowa

Prace pracowników naukowych RCW dotyczą w szerokiej mierze wszystkich przedstawionych tutaj zakresów. Ścisłe powiązanie praktyki z badaniami naukowym wyznacza kierunek serbołużyckiego kształcenia w przedszkolach i szkołach. W tym celu wypracowuje się odpowiednie koncepcje i przewiduje ewaluację. Do tych zakresów czynności należy działalność pedagogiczna, kwalifikacyjna, lektorska i publiczna podobnie jak wspólna praca z serbskojęzycznynie aktywnymi uczelniami, ze współpracownikami instytucji oświatowych jak Saksońskie Ministerstwo Kultury wzgl. Brandenburskie Ministerstwo Oświaty, Młodzieży i Sportu, Saksoński Instytut Kształcenia i jego agencje, Instytucja Serbołużyckiego Rozwoju Edukacji w Chociebużu wraz z pracownikami Serbołużyckiego Instytutu i Instytut Sorabistyki na Uniwersytecie Lipskim, które pełnią głównie rolę pomocową, doradczą i dotyczącą kwestii wyborczych.

Uwagi końcowe

W roku 2011 Ośrodek Językowy WITAJ będzie obchodził swoje 10-lecie. Niewątpliwie w całym tym dziesięcioleciu dokonał wiele aby umożliwić Serbom Łużyckim „swoją tożsamość, kulturę, język, historię, swoistość, tradycje, kulturowe dziedzictwo, zachować, pielęgnować i dalej rozwijać.“ [12] Mamy nadzieję, że w burzliwym czasie podziału środków finansowych przez Fundację na rzecz Narodu Serbołużyckiego i dyskusji o przestrukturyzowaniu serbołużyckich instytucji, nic nie zagrozi dalszej owocnej działalności RCW lecz przeciwnie – jeszcze bardziej go zoptymalizuje.

Literatura

- Budarjowa, Ludmila / Šołćina, Jana: *Nauka oraz nauczanie języka serbołużyckiego – ewaluacja koncepcji „Witaj“ i „2plus“*. W: Zeszyty Łużyckie 42 (2008), s. 41–74.

[12] *Das Recht auf Bildung der autochthonen, nationalen Minderheiten/Volksgruppen in Europa*. Wyd. Föderalistische Union Europäischer Volksgruppen. Tallinn 2007, s. 7.

- *Charta der autochthonen, nationalen Minderheiten/Volksgruppen in Europa*. Wud. Föderalistische Union Europäischer Volksgruppen / Jugend Europäischer Volksgruppen. Bautzen/Budyšin 2006.
- *Das bilinguale Sprachprogramm WITAJ in der Kindertagesstätte und in der Schule in der Niederlausitz. Einblicke und Ausblicke* (= Dokumentacija; 4). Wyd. Madlena Norbergowa. Budyšin, Rěčny centrum WITAJ 2006.
- *Das Recht auf Bildung der autochthonen, nationalen Minderheiten/Volksgruppen in Europa*. Wyd. Föderalistische Union Europäischer Volksgruppen. Tallinn 2007.
- Gazsi, Olga: *2plus. Schulartübergreifendes Konzept. Die zweisprachige sorbisch-deutsche Schule für allgemeinbildende Schulen im sorbischen Siedlungsgebiet*. Sächsisches Staatsinstitut für Bildung und Schulentwicklung 2005.
- Kaulfürstowa, Jadwiga: *Statistika serbsce so kubłacych žłobikowych a pěstowarskich dźěći w Hornjej Łužicy*. W: Serbska šula 63 (2010) 2, S. 47–51.
- *Naše šule – šule za žiwjenje. Informacija za starších a dalších zajimcow.* Wud. Iniciatiwna skupina „Naše šule – šule za žiwjenje“ pod nawodom Manuele Smolineje. Budyšin 2007.
- Norberg, Madlena: *WITAJ in Brandenburg. Stand und Weiterentwicklung eines erfolgreichen bilingualen Sprachprogramms*. Bautzen, WITAJ-Sprachzentrum 2010.
- *WITAJ*. Budyšin, Serbske šulske towarstwo 2009.
- *WITAJ. Sprachen können, das ist cool!* Budyšin, Rěčny centrum WITAJ 2006
- *WITAJ-projekt w pěstowarnjach Hornjeje a srjedźneje Łužicy – mjezybilanca a zhladowanje do přichoda / Das WITAJ-Projekt in Kindertagesstätten im Freistaat Sachsen – Zwischenbilanz und Ausblick in die Zukunft*. Fachowa konferenca 20. septembra 2008 w Ćisku (= Dokumentacija; 5). Wyd. Jadwiga Kaulfürstowa. Budyšin, Rěčny centrum WITAJ 2008.
- www.recny-centrum-witaj.de / www.witaj-sprachzentrum.de.

Podsumowanie

Ośrodek Językowy WITAJ został założony w Budziszynie i Chociebużu w roku 2001 z zadaniem zachowania, przekazywania, wspierania i rozwijania języka górno- jak również dolnołużyckiego i tym samym przyczyniać się do umacniania świadomości narodowej Serbów Łużyckich. To zadanie spełnia on wykonując naukowe i dydaktyczne pomoce szkolne jak również dydaktyczne materiały na potrzeby przedszkoli, kształcąc nieformalną metodą dzieci i młodzież w formie najróżniejszych projektów, edukacją w obu serbołużyckich internatach swojego podmiotu jak również pracami naukowo-badawczymi. Kształcenie osób dorosłych umożliwiają oferty kursów językowych, oprócz tego dokształcanie zawodowe przeznaczone dla wychowawczyń, dorastającej młodzieży i nauczycieli. Ośrodek Językowy WITAJ stara się poprzez swoją działalność i wytwórczą aktywność odpowiadać zasadom zawartym w *Prawie do edukacji autochtonicznych, narodowych mniejszości lub grup etnicznych w Europie* i tym samym zagwarantować je serbołużyckiemu narodowi.

Przekład: Jolanta Bombera-Rötschke